

transformations application (on the basis of O. Henry's works Ukrainian translation done by M. Riabova, Y. Ivanov, M. Dmytrenko and V. Musiienko analysis) are defined.

Practical value. *The practical value of the research predisposes that its results can be used for further translation problem-solving, development of the theory and practical aspects of translation, translation styles study, and comparative stylistics.*

Key words: *verb, stylistic devices, metaphorical figure, way of translation, transformation*

Цель. *Цель исследования – выявить и определить различные типы грамматических несоответствий личных форм глагола в процессе перевода и использование трансформаций для создания эквивалентного перевода.*

Методика. *Решение поставленных задач осуществлялось с помощью использования таких методов, как переводческий и компаративный анализ, сравнения грамматических явлений и их типологических несоответствий в оригинальных и переведенных текстах в переводческих целях; анализ способов передачи и использованных трансформаций в процессе перевода личных форм глагола на украинский язык.*

Результаты. *Определены основные типы грамматических несоответствий личных форм глагола и типы грамматических трансформаций, проанализированы переводы произведений О. Генри и использование грамматических трансформаций в процессе их перевода. Особое внимание было сосредоточено на основных способах и приемах перевода глагола, а также выявлении несоответствий при переводе с английского языка на украинский.*

Научная новизна *проявляется в систематизации теоретических положений относительно несоответствий личных форм глагола в процессе перевода, определении основных грамматических несоответствий глагола и оправданности использования грамматических трансформаций (на основе анализа переводов произведений О. Генри на украинский язык, выполненных М. Рябовой, Ю. Ивановым, М. Дмитренко и В. Мусиенко.*

Практическое значение. *К практической ценности работы относится то, что систематизированную теорию и проанализированные по конкретным принципам примеры можно использовать на занятиях по иностранному языку и теории и практике перевода.*

Ключевые слова: *глагол, способ перевода, типологические несоответствия, трансформация, художественный перевод*

УДК 811.111-26'367.625'255.4

Удовіченко Г. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: hannahudovichenko@gmail.com

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕАЛІЯ» У СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Udovichenko H. M.,
Candidate of Pedagogical Science,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and
Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: hannahudovichenko@gmail.com

GENESIS OF THE «REALITY» CONCEPT FORMATION IN MODERN TRANSLATOLOGY

Мета. *Визначення поняття «реалія» та класифікації способів перекладу реалій; встановлення та виявлення функціонально-прагматичних факторів використання реалій у художньому творі та порівнянні рівня відповідності передачі конотативної національно-маркованої інформації у перекладі.*

Методика. Робота окреслює вихідні теоретичні позиції та узагальнює результати попередніх досліджень поняття «реалія» в перекладознавчому аспекті; наводяться існуючі класифікації та способи перекладу реалій.

Результати. Удосконалення і конкретизація понятійного апарату перекладознавства, систематизація підходів до вивчення поняття «реалія» та особливостей перекладу реалій, що може використовуватися в подальших розвідках з теорії і практики перекладу.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні засобів відтворення реалії в англо-українських перекладах художнього тексту; уточненні чинників, що впливають на переклад реалій; виявленні способів та засобів перекладу реалій з урахуванням їх контекстуально-ситуативного вживання.

Практична значимість передбачає використання результатів для подальшого вирішення практичних проблем перекладу, в розробці питань і практики перекладу, при дослідженні жанрів перекладу, порівняльної стилістики.

Ключові слова: реалія, класифікація способів перекладу реалій, засоби відтворення реалії, контекстуально-ситуативне вживання.

Постановка проблеми. Реалії є важливою складовою національної своєрідності, тому їх переклад порушує проблеми пов'язані з її відтворенням, що зумовлює виникнення теорії перекладу, як самостійної дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному вітчизняному та зарубіжному перекладознавстві дослідженням перекладу реалій займалися Л. Бархударова, С. Влахова, Г. Гайдученко, Є. Еткінд, Р. Зорівчак, Дж. Кетфорд, А. Лілова, М. Новикова, Д. Островський, А. Попович, Я. Рецкер, С. Флоріна.

Формування цілей статті. Метою даної статті є визначення поняття «реалія» та класифікації способів перекладу реалій; встановлення та виявлення функціонально-прагматичних факторів використання реалій у художньому творі та порівнянні рівня відповідності передачі конотативної національно-маркованої інформації у перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема перекладу реалій є нагальною з точки зору елементів мови, що відтворюють поняття, які є незрозумілими з точки зору стилістично значущих параметрів тексту, імпліцитного світу іншомовних культур. Питання, пов'язані з визначенням перекладачем реалій у художньому тексті та їх відтворенням без втрати їх функцій та художнього забарвлення, та виявленням найкращих способів їх відтворення, є також не розв'язаними.

Відсутність чіткості в термінології, що вживається перекладачами і теоретиками перекладу, лінгвістами і лінгвокраїнознавцями щодо цього поняття, хиткі кордони між реалією і «нереалією», між реалією в перекладознавстві і реалією в літературознавстві та лінгвістиці, між реаліями та іншими класами лексики вимагають, у першу чергу, хоча б приблизного перекладу.

Лексема «реалія» походить від латинського іменника жіночого роду *res, rei* («річ; предмет, факт, подія»). Р. Зорівчак вказує на те, що слово *realia* за походженням є формою множини жіночого роду пізньолатинського прикметника *realis*, що перетворився на іменник однини [7, с. 46]. Згідно з словниковим визначенням, реалія – це предмет, поняття, явище, характерне для історії, культури, побуту, укладу того чи іншого народу країни, яка не зустрічається в інших народів, це слово, що позначає такий предмет, поняття, явище, також словосполучення (зазвичай – фразеологізм, прислів'я, приказка), що включають такі слова. «Словник лінгвістичних термінів» О. Ахманової визначає термін «реалія» (лат. *realia* – «речовинний», «дійсний») як «1. різноманітні фактори, досліджувані зовнішньою лінгвістикою, такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв даної мови і т.п. з точки зору їх відображення в даній мові; 2. предмети матеріальної культури» [13, с. 381]. Аналіз наукової літератури дозволяє вказати на те, що термін «реалія», в значенні реалії-слова, як знак реалії-предмета і як елемент лексики даної

мови отримав в лінгвістичній літературі досить широке поширення. Це слово у не зовсім точному значенні набуло універсальної чинності у філологічній літературі XIX і першої половини XX ст., загалом для позначення матеріальних предметів і характерних національних звичаїв [7, с. 46].

У перекладознавчих працях слово «реалія» як термін з'явилося у 40-х роках XX століття. Вперше його вжив відомий фахівець А. Федоров у праці «О художественном переводе» (1941). Термін «реалія» А. Федоров вжив, щоб позначити не лексему, а національно-специфічний об'єкт. У своїх подальших розвідках вчений залишився вірним такому розумінню терміну «реалія». Багато вчених давали визначення реалії, але, на нашу думку, найповнішою і зрозумілою є дефініція болгарських дослідників С. Влахова та С. Флоріна: «Реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту, або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей на інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних підставах», тому що вимагають особливого підходу» [3, с. 438]. У книзі С. Влахова та С. Флоріна «Непереводимое в переводе» вперше викладена цілісна концепція реалії як національно забарвленої одиниці мови, специфіка якої проявляється у перекладі. Концепція болгарських вчених істотно поглибила лінгвокраїнознавчу теорію реалії, збагативши її такими перекладознавчими категоріями, як «місцевий» і «часовий» колорит, стирання колориту, «конотативне» (асоціативне) і контекстне / ситуативне значення реалії, функція реалії в опозиції «свій» / «чужий». І, хоча автори й визнавали, що «безперечно, не всі питання вирішені, та й не всі поставлені», їм вдалося привернути увагу до категорії «реалія», яка «виявилася набагато цікавішою і не настільки простою і однозначною, якою здавалася спочатку» [3, с. 10].

Проте не всі вчені дотримуються такої точки зору. Наприклад, А. Федоров звертає увагу на те, що для лінгвістичної загальної теорії перекладу інтерес становить питання про способи передачі слів як назв реалій. При цьому «мова має йти саме про переклад назв реалій, а зовсім не про «переклад» самих реалій, оскільки реалія – поняття екстралінгвістичне й не може «перекладатися» з однієї мови на іншу як будь-яка існуюча в природі річ» [13, с. 206]. Аналогічної думки дотримується А. Швейцер, який визначає реалії як предмети та явища, пов'язані з історією, культурою, економікою й побутом.

Для уточнення терміну спеціалісти пропонують розрізняти, з одного боку, реалії як предмети, пов'язані з історією, культурою, економікою, або в ширшому сенсі – усе, що стосується культури: предмети, функції, звичаї, факти поведінки і т. ін. (В. Гак «Языковые преобразования»), а з іншого боку – «слова-реалії» (С. Волков «Безэквивалентная лексика»; В. Гак «Теория и практика перевода»; Г. Томахин «Реалии-американизмы»), «терміни-реалії» (А. Швейцер «Перевод и лингвистика»), «знаки-реалії», «імена-реалії» (Н. Гарбовский «Теория перевода»). Специфікація терміну відбувається через звернення до його локальної або часової характеристики: «національні реалії», «реалії-американизми», «реалії-советизми», «реалії-неологізми», «реалії-історизми» (Р. Міньяр-Белоручев; Г. Томахин «Реалии-американизмы»). Тобто реалію як предмет об'єктивної дійсності протиставляють одиниці її номінації в системі мови.

Соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності і відображені в мові даної національної спільноти, В. Виноградов називає фоновою інформацією. Остання включає в себе специфічні факти історії, особливості державного устрою та географічного середовища національної спільноти, характерні предмети матеріальної культури, фольклорні поняття – все те, що в теорії перекладу зазвичай називають реаліями [5, с. 63].

Таким чином, можна говорити про те, що під реаліями в перекладознавстві розуміють не тільки самі факти, явища і предмети, але і їх назви. Поняття, що відображають реалії, носять національний характер і відносяться до категорії безеквівалентної лексики, яку Є. Верещагін і В. Костомаров визначають як слова, що служать для вираження понять, відсутніх в іншій культурі та в іншій мові, слова, що відносяться до приватних культурних елементів, а також слова, що не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать. Однак реалія – це частина вихідного тексту, тому її передача у тексті перекладу є однією з умов його адекватності. Реалії нерозривно пов'язані з культурою певного народу і є для його мови загальноуживаними і в той же час чужими для інших мов. Основною рисою реалії є її колорит. Саме передача колориту при перекладі реалії з однієї мови на іншу і складає головну проблему перекладача.

Поряд із тим у мовознавстві допускається й синонімічне використання термінів. Зокрема, згідно з коротким словником перекладацьких термінів Р. Міньяр-Белоручева, національні реалії – це предмети, явища, традиції, звичаї, що складають специфіку певної соціальної спільноти, етнічної групи. Реаліями також називають слова й словосполучення, що їх позначають [8, с. 172]. Такий підхід до трактування реалій відповідає концепції цього дослідження.

Проблемі вивчення реалій та відтворення їх у перекладі присвячено чимало розгорнутих і коротких мовознавчих та перекладознавчих розвідок. Науковцями, такими, зокрема, як Р. Зорівчак, С. Лахов і С. Флорін, А. Реформатський, В. Уваров, А. Супрун, В. Репін, В. Крупнов запропоновано різнотипні класифікації реалій, досліджено труднощі, пов'язані з адекватним перенесенням у перекладний текст усього масиву культурної інформації, закодованої в реаліях, що містяться у першотворі. Ґрунтуючись на аналізі численних перекладів літературних творів, українські дослідники (О. Кундзіч, В. Коптілов, Р. Зорівчак, О. Чередниченко та інші) показують шляхи подолання мовних перешкод, зумовлених розбіжностями культур. Напрацювання цих та багатьох інших лінгвістів, втім, не лише не вичерпують питання, а, навпаки, чітко вказують на перспективи його подальшого вивчення.

Українська дослідниця Р. Зорівчак зазначає, що «на відміну від інших лексем, які несуть у собі відбиток національної своєрідності, культурна інформація реалій є «етноунікальною». «Якщо слово – це мікросвіт, у якому відображено певний фрагмент реальності, правильне або неправильне уявлення про неї, то реалія, завдяки етнокультурному компоненту, особливо виділяється щодо цього. І якщо у процесі перекладу відбувається зближення, зіткнення не тільки різних мовних систем, а й різних культур і цивілізацій, то особливо рельєфно цей процес виступає саме при перекладі реалій» [6] Вона надає наступне визначення реаліям: «реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [6, с. 58]. Авторка пише про те, що із запропонованого нею визначення випливає, що поняття «реалія» – це категорія змінна, відносна, яка виступає чітко при бінарному контрастивному зіставленні конкретних мов (і культур), і обсяг реалій мови-джерела постійно змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної і духовної культури-сприймача, від інтенсивності культурних і етнічних контактів відповідних мовних колективів [6, с. 58]. На думку вченої, виникнення реалій не залежить від наших уподобань, вони зумовлені суспільною необхідністю, позамовними чинниками. Реалії належать до диференційних мовних явищ [7, с. 40].

Досліджуючи реалій з різних точок зору ми дійшли висновку, що найбільше вони зустрічаються в історичних романах. Історичний роман – це твір, який побудований на історичному сюжеті і відтворює у художній формі якусь епоху, певний період мину-

шини. В історичному романі історична правда поєднується з правдою художньою, історичний факт – із художнім вимислом, справжні історичні особи – з особами вигаданими, вимисел уміщений у межі зображуваної епохи [16, с. 608].

У лінгвістиці існує традиційне положення, що саме жанр визначає систему композиційно-мовленнєвих форм тексту, способи його членування і зчеплення частин, природу художнього часу, особливості лексичної структури. За визначенням Л. Бурковської, найбільш об'єктивною і стійкою жанровою ознакою історичного роману є сукупність певних лексичних засобів. Оскільки жанрово-стилістичною домінантою історичного роману є певні історичні події, жанрово маркована лексика історичного роману розглядається теоретиками як лексика, яка реалізує прагматичну спрямованість цього жанру на художнє зображення історичного минулого певної епохи, як лексика, маркована часом, або «хронологічно маркована лексика», і представлена архаїзмами й історизмами або історичними реаліями.

Услід за Р. Зорівчак, ми розглядаємо історичні реалії як «семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики, втративши життєздатність. Їм властива сема «минуле», пов'язана зі старінням референта, виходом позначуваного ним зі сфери активної суспільної практики мовного колективу» [6, с. 70–71]. Згідно з концепцією «реалій» за Р. Зорівчак, цим перекладознавчим терміном слід позначати не лише слова й словосполучення на рівні мовлення, а й фразеологізми, що за семантикою є історичні, побутові чи етнографічні реалії. Авторка пропонує наступні приклади: *дбати про скриню, запити могорич, подати рушники, піднести (дати) гарбуза* та ін. [6, с. 60].

Історичні реалії зазвичай не відносять до специфічної групи лексики, а розглядають з урахуванням історичної віднесеності до тієї чи іншої епохи. Тому переклад історичних реалій – це фактично передача матеріального змісту цих слів разом з їх історичним забарвленням та іншими видами конотації [3].

Отже, попри своєрідність багатьох визначень поняття «реалія», вони не повністю витримують наукову критику, потребують конкретизації та філологічного осмислення. При визначенні поняття «реалія» як перекладознавчого терміну доречно, на наш погляд, виходити з дефініції реалії, запропонованої С. Влаховим та С. Флоріним, а також визначення, запропонованого Р. Зорівчак.

Існує безліч класифікацій реалій в залежності від ознаки, покладеної в їх основу. Так, З. Прошина пропонує розділити реалії на 4 типи: *unique realia* (balalaika – балалайка, matrioshka – матрешка); *analogus* (drug-store – аптека); *similar realia with different functions* (cuckoo 's call – asked for by an American girl to find out how soon she will get married) – крик зозулі – counted by a Russian to find out how long s/he will live); – *language lacunae of similar notions* (clover-leaf – автомобільна розв'язка у вигляді листа конюшини) [9, с. 122].

Н. Фененко вважає, що термін реалія має термінологічний недолік, оскільки ним позначається і явище позамовної дійсності (предмет), і його культурний еквівалент (концепт), і засіб номінації цього концепту в мові (лексема або фразеологізм).

Вона пропонує розподіл реалій на:

- R – реалії (від фр. *realite*), що позначають предмет;
- C – реалії (від фр. *concept culturel*) або культурний еквівалент;
- L – реалії, тобто, лексеми або фразеологізм (от фр. *lexeme*) [13, с. 17].

Крім того, відповідно підходу до проблеми, Н. Фененко та А. Кретова проводять аналіз реалій на основі наступних теоретичних понять:

1. Існують реальні артефакти і натурфакти, що становлять середовище перебування конкретного соціуму.

2. Існує культура як ідеальний еквівалент середовища проживання соціуму, що включає крім об'єктивної реальності, описаної в пункті 1, також суб'єктивну реальність, що становить ідеальне середовище існування даного соціуму.

3. Нарешті, існує мова, яка має у своєму розпорядженні засоби номінації концептів, описаних в пункті 2 – словами і словосполученнями. [13, с. 85–86].

До числа реалій в лінгвокраїнознавстві відносять ономастичні реалії, що включають в себе: географічні назви (топоніми), особливо такі, що мають культурно-історичні асоціації; антропоніми – імена історичних особистостей, персонажів художньої літератури та фольклору; назви творів літератури і мистецтва, історичні факти і події в житті країни, назви державних громадських установ і багато інших.

Г. Томахін відносить до реалій слова, що позначаються апеллятивною лексикою: географічні терміни, що позначають особливості природного географічного середовища, флори і фауни; деякі слова (в тому числі загальні терміни), що відносяться до державного устрою, суспільно-політичного життя країни, юриспруденції, військової справи, мистецтва, системи освіти, виробництва і виробничих відносин, побуту, звичаїв і традицій. До числа реалій відносяться також цитати, крилаті слова і вирази (реалії афористичного рівня) [12, с. 8].

До реалій у своїх дослідженнях зверталися Є. Верещагін і В. Костомаров, що оперували термінами «фонові» і «конотативні слова», «безеквівалентна лексика», або «слова з культурним компонентом», розуміючи під ними лексичні одиниці, своєрідна семантика яких відображає особливості вітчизняної культури [2, с. 12–15].

У дослідника країнознавчо-орієнтованої лексики Г. Томахіна, який зіставляв американський варіант англійської мови та російську мову і культури, які стоять за ними, зустрічаються терміни «денотативні реалії» і «конотативні реалії». Денотативні реалії, за визначенням Г. Томахіна, – це такі факти мови, які позначають предмети і явища, характерні для даної культури, які не мають відповідників в культурі, з якою зіставляється [12].

Конотативні реалії, на протигагу денотативним, позначають предмети, які нічим не відрізняються від аналогічних предметів порівнюваних культур, але отримали в даній культурі та обслуговуючій її мові додаткові значення, засновані на культурно-історичних асоціаціях, властивих тільки даній культурі [12, с. 82–90]. Наприклад, російському слову «палець» відповідають англійські слова *finger*, *toe*. Щоб назвати цей предмет англійською мовою необхідно уточнити, що мається на увазі.

За визначенням науковців, фонові лексика на позначення реалій не є однорідною і її систематизація здійснюється за різними критеріями (за генетичним, тематичним, синтаксичним, часовим тощо). Виділяють також дві основні групи: денотативні реалії (лексичні одиниці, семантична структура яких повністю заповнена фоновією лексичною інформацією); і конотативні реалії (лексичні одиниці, які, окрім звичайних понять, виражають ще і смислові та емоційні фонові відтінки) [12]. Або ж розподіл здійснюється в опорі на особливості означеного реалією референта на універсалії (референти, схожі за своїми суттєвими і вторинними ознаками), квазіреалії (референти, схожі за своїми суттєвими ознаками, але різняться за вторинними) і реалії (референти за своїми суттєвими і вторинними ознаками є універсальними).

За композицією серед фоновієї лексики на позначення реалій В. Прутчикова та Є. Доманський виділяють пряму фоновію лексику (словосполучення з власними назвами, географічні назви-топоніми, лексика повторної номінації) та непрямі фоновію лексику (фонові сполучення – контекстуальна лексика, фонові з'єднання – номінативна лексика, фонові позначення). До прямої фоновієї лексики автори відносять лексику, яка є номінацією певних історичних явищ або подій, носієм культурних явищ і не має додаткового значення. Це, у першу чергу, словосполучення, які містять власні назви. Власні

назви, як один із носіїв культури, займають особливе місце в духовному житті людини, що знаходить своє відображення також у семантичній структурі цих складних мовних знаків. Значення імені завжди пов'язано з його граничним положенням між ідеальним і реальним, свідомо-активним і несвідомо-пасивним, що дозволяє або перетворити ім'я на умовний знак, «позначення події (явища)» [10, с. 179], або вважати його носієм значущого смислу. Переклад цієї лексичної групи здійснюється за допомогою калькування та пояснення (еквівалентів не існує).

Наступною групою прямої фонової лексики є географічні назви (або топоніми). Семантизація географічних назв пов'язана з історичним, культурним та соціальним аспектами життя етносу, і тому вони завжди несуть інформацію позамовного і, зокрема культурологічного характеру. Завдяки багатству конотацій, асоціацій та різноманітних смислових відтінків топоніми мають унікальну здатність давати оцінку, позначати певну якість, характеризувати явища або події, відображати емоційний стан людини, його світосприйняття і ставлення до оточуючої дійсності. По суті, топонім може мати стільки актуальних значень, скільки є випадків його комунікативної реалізації [10, с. 179]. На думку авторів, до непрямой фонової лексики, яка складає основний об'єкт дослідження лінгвокультурології, слід віднести слова, в яких фонове значення є вторинним. Первинне значення, яке притаманне слову у певному контексті, є головним, але слово може мислитися по-різному, на відміну від прямої лексики, де слова мисляться лише в їх фоновому значенні. Це можуть бути слова, словосполучення і цілі речення. Значення речень, як правило, переосмислене і зазвичай перекладається одним словом, а переклад слів і словосполучень є описовим, оскільки послівний переклад не завжди відображає саме значення мовної одиниці. Непряму фонову лексику В. Прутчикова та Є. Доманський розподіляють на три підгрупи. Перша з них – це фонові сполучення (або контекстуальна лексика), куди входять словосполучення, в яких лише один компонент має фонову сему (фоновий компонент словосполучення), створюючи таким чином контекст для усього словосполучення. До другої підгрупи фонівих з'єднань (номінативна лексика) належать композити з двох слів, які прямим чином називають явище, особу або предмет [10, с. 181]. До третьої підгрупи належать фонові позначення (лексика повторної номінації). Це лексика, яка отримала ще одне значення, відмінне від первинного, внаслідок номінації нових понять [10, с. 181]. Такі слова є найбільш складними для розуміння, оскільки ця лексика сприймається з точки зору первинного значення і досить важко встановити, на основі якої ознаки виникло вторинне значення. Адекватна передача актуального значення можлива лише в опорі на широкий контекст.

С. Влахов та С. Флорін, за предметною ознакою, пропонують наступну класифікацію реалій:

1. Предметний розподіл.
2. Місцевий розподіл (залежно від національної та мовної приналежності).
3. Розподіл у часі (в синхронічному і діахронічному плані, за ознакою «знайомості»).
4. Перекладацький розподіл [3, с. 50].

А. Географічні реалії

1. Назви об'єктів фізичної географії, в тому числі і метеорології: *степь, прерія, пампа, пушта; сопка, сырт; солончак; фьорд; вади, кобы, крики; самум, мистраль, горняк, южняк, развигор, торнадо.*

2. Назви географічних об'єктів, пов'язаних з людською діяльністю: *польдер, крига, язовир, грид, арык, чалтык.*

3. Назви ендеміків: *киви, снежный человек, йети, пицундская сосна, секвойя, корковий дуб.* [3, с. 51]

Автори вказують на надзвичайно хиткі межі географічних реалій і необхідність суто індивідуального підходу до їх передачі при перекладі; доводиться враховувати безліч по-

казників: дані словників (в тому числі і відсутність даних), ступінь «знайомості» і «поширеності» як самого слова, так і його референта, колорит і контекст, насамперед широкий, але, в першу чергу, може бути, ступінь «освітлення» слова в перекладному тексті.

Б. Етнографічні реалії

1. Побут:

а) Їжа, напої і т. п.: *щи, чебуреки, баниця, пирог, пай, спагетти, эмпанадос, кнедли; мате, кумыс, эль, бо-за, сидр, цуйка, чихирь*; побутові заклади (громадського харчування та ін): *чайхана, таверна, пирожковая, салун, драгстор, бистро, шкембеджійниця; хамам, сауна, термы.*

б) Одяг (включаючи взуття, головні убори та ін.): *бурнус, кимоно, куладжа, дхоти, сари, саронг, сукман, тога, чембары; варезьки, унты, мокасины, лапти, царву-лы, улы, черевики; сомбреро, кубанка, шлык, купей, мурмолка, чалма, фередже, паранджа; прикраси, убори: кокошник, фибула, нафты, верик, синцы, пендара.*

в) Житло, меблі, посуд та інше начиння: *изба, хата, юрта, иглу, вигвам, чум, бунгало, сакля, тукуль, хасиенда (гасиенда); горница, одая, девичья, буржуйка (печка); ракла, софра; гювеч, амфора, ибрик, чапура, бомбилья; кубышка, куманец, стомна.*

г) Транспорт (засоби і «водії»): *рикса, фиакр, кэб, тройка, нарты, ландо, паланкин, пирога, катамаран, джонка; рикша, ямщик, каюр, кэбмен, гондольер.*

д) Інші: *саквы, махорка, ароматные палочки, базовый санаторий, дом отдыха, путевка, кизяк.*

2. Праця:

а) Люди праці: *передовик, ударник, бригадир, табельщик, фермер, гаучо, консьержка, дворник, дхоби, беркут-чи, феллах, грум, теляк.*

б) Знаряддя праці: *кетмень, мачете, бумеранг, кобылка, губерка, лассо, болеадорас.*

в) Організація праці (включаючи господарство і т. п.): *колхоз, ранчо, латифундия, главк, агрокомплекс, бригада, еснаф, гильдия; лапаз, керхан, зенн, мандра.*

3. Мистецтво та культура:

а) Музика і танці: *казачок, гопак, лезгинка, краковяк, тарантелла, хоро, раченица, хоруми, хорал, канцонетта, блюз, конфу, рил, хали-гали, хоппель-поппель.*

б) Музичні інструменти та ін.: *балалайка, тамтам, гусли, гусла, кавал, кастаньеты, най, банджо, гаме-лан, сямисэн, сэрге, хура.*

в) Фольклор: *сага, былина, руна, касыды, баяты, газели, частушки; витязь, богатырь, батыр.* (Фольклорні поняття тісно переплітаються з міфологічними – див. п. «і».)

г) Театр: *кабуки, но, комедиа дель арте, мистерия, хэппенинг, арлекин, коломбина, петрушка, каспер, панч, полишинель.*

д) Інші мистецтва та предмети мистецтв: *икэбана, сино, маконда, чинте, пеликены, халище.*

е) Виконавці: *миннезингер, трубадур, акын, менестрель, скальд, кобзарь, бард; скоморох, гейша, гетера, ояма.*

ж) Звичаї, ритуали: *мартеница, проштапалник, коляда, конфирмация, баннз, вендетта, церемония тя-но-ю (чайна церемонія); сурвакар, кукер, ряженые, тамада; заговезни, масленица, маттанца, задуиница, рамазан.*

з) Свята, ігри: *Первомай, День Победы, холи, джатра, мела, пасха, коледа, День благодарения, лапта, городки, крикет, тарок; городошник, питчер.*

і) Міфологія: *леший, Дед Мороз, тролль, валькирия, гурия, сомодива, таласым, вурдалак, эльф, гном, Баба Яга, ракиас, пена, Сынчо, песочный человек, вер-вольф, ковер-самолет, жар-птица.*

к) Культурні – служителі та послідовники: *лама, ходжа, ксендз, аббат, шаман, бонза; гугеноты, хлысты, мормоны, богомилы, квакеры, дановисты, дервиш, хадж; культові споруди та предмети: мечеть, пагода, костел, синагога, скит; распятие, мани, молитвенное колесо.*

л) Календар: *вайшак, саратан; вересень, червень, баба марта, голям сечко, санкюлотиды, горештници, бабье лето.*

4. Етнічні об'єкти:

а) Етноніми: *апах, банту, гуцул, кафр, копт, ремба-ранка, тотонаки, баски, нганасаны, казах.*

б) Прізвиська (зазвичай жартівливі або образливі): *кацап, хохол, кокни, помак; бош, фриц, шваб; лингурин, гринго, горилла, ястребы, ангрез.*

в) Назви осіб за місцем проживання: *тарасконец, габровец, абердинец, овернец, кариокас, канака, шоп.*

5. Міри і гроші:

а) Одиниці мір: *аришин, фут, сажень, ярд, ли; пуд, ока, чи; десятина, акр, морген; кварта, четверть, бушель; локоть, гаи, чоперек.*

б) Грошові одиниці: *лев, стотинка, рубль, копейка, лира, талант, франк, сантим, песета, песо; тугрик, куруш, меджидия.*

в) Просторічні назви тих і інших: *осьмуха, сотка юзче, четвертинка, четвертная, половинка; целковый, пятак, п'етаче, двушка, трешка (трешница), полушка, червонец, гривенник, дайм, никел.* [3, с. 52–55].

В. Суспільно-політичні реалії

1. Адміністративно-територіальний устрій:

а) Адміністративно-територіальні одиниці: *губерния, область, департамент, графство, арат, джилла, околия, кааза, вилайет, кантон, воеводство.*

б) Населені пункти: *аул, станица, махала, хутор, бидонвиль, стойбище.*

в) Деталі населеного пункту: *аррондисман, сук, ме-дина, кремль (не московский), зума, променад(а), кор-зо, старгало, ларго, ряд, чаршия.*

2. Органи і носії влади:

а) Органи влади: *Народное собрание, Великий народный хурал, стортинг, кнесет, кортесы, меджлис, сейм, риксдаг; вече, дума, рада; муниципалитет, исполком, верхняя палата; панчаят.*

б) Носії влади: *канцлер, хан, царь, шах, дож, фараон, инка; лорд-мэр, шериф, визирь, гетман, аль-ка(ль)д, кмет, кабака, сарпанч, капитан-регент.*

3. Громадсько-політичне життя:

а) Політична діяльність та діячі: *большевики, эсдеки, троцкисты; перонисты, тупамарос; ку-клукс-клан, бэрчисты; виги, тори, круглоголовые, пресвитериане, индепенденты, левеллеры.*

б) Патріотичні та громадські рухи (і їх діячі): *партизаны, гезы, хайдуты (не «гайдуки»), кар бонариши, маки, клефты; слависты, западниги, славянофилы; Красный Полумесяц.*

в) Соціальні явища та рухи (і їх представники) : *прогибишин, наблисити, бизнес, военно-промышленный комплекс; нэп, нэпман, лобби, лоббист, толкач; болельщик, запаянко, тиффози, торсидор, навияч; стилияга, петитерос, суинг, хиппи, рагар, кибиц (нем.), кибик (болт.).*

г) Звання, ступені, титули, звернення: *кандидат наук, бакалавр, заслуженный деятель культуры, народный учитель, лисансье, агреже; князь, принц, граф, барон, герцог, лорд; столбовой дворянин, статский советник; мистер, сэр, сир, мадам, барышня, фрекен, герр, масса; попечитель, бидл, уип.*

д) Установи: *облоно, наркомпрос, загс; торгпредство, комитет искусства и культуры, золотой стол, пробирная палатка.*

е) Навчальні заклади та культурні установи: *десятилетка, изба-читальня, колледж, келийное училище, лицей, медресе; кампус, аула.*

ж) Спільноти і касти (і їх члени): *дворянство, мещанство, купечество; юнкерство, третье сословие, джентри; гранд, юнкер, дворянин; варна, брахман, кишатрия, вайишия, шудра, пария, или неприкасаемый; самурай; барин, мужик, феллах.*

з) Станові знаки і символи: *красное знамя, пятиконечная звезда, белая лилия (fleur de lis); полумесяц, свастика, конский хвост; данеброг, юньон джсек.*

4. Військові реалії:

а) Підрозділи: *легион, чета, фаланга, табор, сотня, орда, легия, когорта.*

б) Зброя: *арбалет, аркебуза, мушкет, ятаган, катюша, фау, ханджар, таран, финка.*

в) Обмундирування: *шлем, кольчуга, кивер, ментик, темляк, гимнастерка, китель, бушлат, чекмень.*

г) Військовослужбовці (і командири): *атаман, есаул, сотник, десятник, севастократор, катепан, сардар, прапорищик, гардемарин, янычар, башибузук, драбант, унтер, фельдфебель, урядник, станичний; драгун, кирасир, пластун* [3, с. 55–56].

III. Часовий розподіл [3, с. 65]

На основі часового критерію всі реалії можна умовно розділити в найзагальніших рисах на 1) сучасні і 2) історичні.

Історичні реалії рідко бувають відірвані від свого національного джерела. Це трапляється, лише коли чужа реалія відноситься, наприклад, до глибокої старовини (Стародавній Рим, Древня Еллада): *тога, амфора, архонт, остракизм* і т. п., коли історичний колорит ніби переважає над національним: павутина часу ніби краде специфічно національний відтінок. Крім того, багато з цих реалій придбали з часом переносні значення, перейшли у фразеологію, що ще більше послабило віднесеність їх до певного місця.

Однак багато реалій можна розглядати в історичному плані, оминаючи національну приналежність, тобто, такі слова представляють однаково історичні і національні реалії. Слова *прапорищик, губерния, земство*, позначаючи поняття, пов'язані з російським народом, обмежені і рамками відповідної епохи – дореволюційної; до іншої епохи в Росії – часів Івана IV – відносяться *опричник, местничество, земщина, опала*, до тієї ж або більш пізньої – *дьяк, боярин, дума*; про ранні роки радянської епохи кажуть історизми *ликбез, реввоенкомат, батрачка, раскулачивание, нэпман* та інші історичні советизми. Зміни у значеннях реалій за часом і місцем – винятково важлива їх особливість, незнання якої істотно спотворює у сприйнятті самого перекладача, а в результаті, зрозуміло, і в очах читача дійсність, що описується [3, с. 68–69]. С. Влахов та С. Флорін вказують на те, що при класифікації реалій необхідно враховувати не лише екстралінгвістичний, але й лінгвістичний (мовний) принцип, який і дозволяє розглядати реалії: в площині однієї мови – як «свої» і «чужі»; в площині двох мов – як «внутрішні» і «зовнішні». В залежності від широти ареалу «свої» реалії можуть бути національними, локальними та мікрореаліями, а «чужі» – інтернаціональними та регіональними [3, с. 57].

«Свої» реалії, на думку вчених, не потребують спеціальних пояснень [3, с. 17]. «Чужі» реалії – це або запозичення, або кальки, або транскрибовані реалії іншої мови – окаяніалізми чи неологізми [3, с. 58]. «Внутрішні реалії» – слова, що належать одній із двох мов і, відповідно, «чужі» для іншої, тобто в площині однієї мови ці слова будуть «своїми», але «чужими» для інших мов. «Зовнішні» реалії однаково чужі обом мовам [3, с. 59].

Семантична класифікація базується на смислового змісті культуронімів та зумовлена тим фактором, що реалії за своєю природою пов'язані з фоновою інформацією, яка охоплює різні елементи духовної та матеріальної культури і наповнює концептуальний зміст певної мовної реалії, зумовлюючи її соціально-культурне значення та значимість. Цінність фонової інформації, як відзначає В. Виноградов, полягає у тому, що вона відображена в мові [4].

Аналіз теоретичних робіт дозволяє вказати на те, що семантичним принципом у класифікації культурно зумовленої лексики керується більшість лінгвістів, які займаються вивченням проблеми лінгвокультурного субстрату (Е. Верещагін, В. Костомаров; В. Виноградов; Г. Томахін; С. Влахов, С. Флорін; З. Прошина), проте цей принцип може бути не завжди експліцитно виражений. Всі реалії, за С. Влаховим і С. Флоріним, тематично можна поділити на географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії [3, с. 51–56]. В. Виноградов розрізняє побутові, етнографічні та міфологічні реалії, реалії світу природи, державно-адміністративного устрою та суспільного життя [4, с. 91–97]. Г. Томахін за семантичною ознакою класифікує реалії в межах групи денотативних реалій лексичних одиниць, семантична структура яких повністю заповнена фоновою лексичною інформацією, і пропонує розмежовувати реалії побуту, мовленнєвого етикету та норми поведінки, географічні реалії, суспільно-політичні реалії, реалії системи освіти, релігії та культури [11, с. 84–196].

З. Прошина, виходячи з семантичного поля реалій, виділяє терміни, що позначають суспільні явища, військові, освітні, терміни, що позначають традиції та звичаї, ергоніми та історичні терміни, слова повсякденного вжитку, назви літературних творів та газет [9, с. 117–118]. Р. Зорівчак виокремлює предметну класифікацію. Відповідно до предметної класифікації розподіляють етнографічні реалії, до яких належать побутові символи (поняття, які належать до побуту та культури народу), трудові (маргінальні, що стосуються певної професійної сфери діяльності), найменування понять мистецтва та культури, етнічні поняття (соціалекти, діалектизми), одиниці вимірювання та гроші [7, с. 29].

Лексика будь-якої мови утворює систему в силу того, що кожне слово і відповідно кожне поняття займають у ній певне місце, окреслене відношеннями до інших слів та понять. Сам характер вичленування конкретних ланок реального світу, їх угруповання, а також передачі в іншій мові залежить від наявності в мові відповідних найменувань. У процесі перекладу значення таких слів зазвичай стає зрозумілим із контексту. Тому немає необхідності перекладачеві давати відповідні пояснення або виноски.

Висновки. Отже, поняття «реалія» можна характеризувати як мовні одиниці, що позначають елементи «чужої» культури, що мають національне, історичне, місцеве або побутове забарвлення, які не мають еквівалентів в інших мовах і культурах. І, таким чином, особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і певної мови з ними пов'язуються такі фонові знання та асоціації, які на певному етапі міжнародних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур і мов. При перекладі реалій виникає, з одного боку, необхідність підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з іншого боку – певним чином передати їх значення і типові для носіїв мови джерела асоціації, уникаючи, настільки це можливо, багатослів'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ /REFERENCES

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – Москва : КомКнига, 2007. – 576 с.
Ahmanova O. S., 2007, Slovar lingvisticheskikh terminov, Moscow, KomKniga, 576 p.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
Vinogradov V. S. , 2001, Vvedenie v perevodovedenie (obshchie i leksicheskie voprosyi), Moscow , Izdatelstvo instituta obshchego srednego obrazovaniya RAO, 224 p
3. Гнатюк Н. Г. Ономастичні реалії в міжкультурному аспекті перекладу англомовних текстів / Н. Г. Гнатюк // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових праць. / Відп. ред. Н. М. Корбозерова. – Київ, 2003. – Вип. 9 – С. 68–74.

- Gnatyuk N. G., 2003, Onomasty`chni realiyi v mizhkul`turnomu aspekti perekladu anglo-movny`x tekstiv, *Problemy` semanty`ky` slova, recheniya ta tekstu. Zbirny`k naukovy`x prac`*, Vidp. red. N. M. Korbozerova, Ky`yiv, Vy`p. 9, P. 68–74
4. Гуренко Н. В. Специфіка перекладу суспільно-політичних реалій / Н. В. Гуренко // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – Суми : Вид. СумДУ, 2007. – №1, том 2. – С. 91–95.
- Gurenko N. V., 2007, Spetsy`fika perekladu suspil`no-polity`chny`x realij, *Visny`k SumDU. Seriya Filologiya*, Sumy, Vy`d. SumDu, #1, tom 2, P. 91–95.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при ЛНУ, 1989. – 214 с.
- Zorivchak R. P., 1989, Realiya i pereklad (na materialі anglo-movny`x perekladiv ukrayins`koyi prozy`), , L`viv, Vy`d-vo pry` LNU, 214 p.
6. Кияк Т., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця, 2006. – С. 9–20.
- Ky`yak T., Naumenko A. M., 2006, Oguj O. D. Teoriya ta prakty`ka perekladu (nimecz`ka mova), Vinny`cya, P. 9–20.
7. Комиссаров В. Н., Рецкер Я. И., Тархов В. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / В.Н. Комиссаров, Я. И. Рецкер, В.И. Тархов – Москва : Изд-во. лит. на иностр. яз., 1960. – 175 с.
- Komissarov V. N. Retsker Ya. I. Tarhov V. I, 1960, Posobie po perevodu s angliyskogo yazyka na russkiy, Moscow, Izd-vo. lit. na inostr. yaz., 175 p.
8. Рудницька Н. М. Часова дистантність художнього твору як проблема перекладу (на матеріалі перекладів «Кентерберійських оповідей» Дж. Чосера сучасною англійською, німецькою, українською та російською мовами) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.16 «Філологія» / Н.М. Рудницька. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. – 19 с.
- Rudny`cz`ka N. M., 2005, Chasova dy`stantnist` xudozhn`ogo tvoruu yak problema perekladu (na materialі perekladiv «Kenterberijs`ky`x opovidej» Dzh. Chosera suchasnoyu anglijs`koyu, nimecz`koyu, ukrayins`koyu ta rosij`s`koyu movamy`), Avtoref. dy`s. kand. filol. nauk: 10.02.16 «Filologiya», Ky`yiv. nacz. un-t im. T. Shevchenka, 19 p.
9. Суперанская А. В. Принципы передачи безэквивалентной лексики / А.В. Суперанская // Великобритания, лингвострановедческий словарь. – Москва, 1978. – С. 468–476.
- Superanskaya A. V., 1978, Printsipyi peredachi bezekvivalentnoy leksiki / Aleksandra Vasilevna Superanskaya, Velikobritaniya, Lingvostranovedcheskiy slovar, Moscow, P. 468–476.
10. Тараненко О. В. Семантика американських оцінних реалій / О.В. Тараненко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки – РОЗДІЛ III. Етнолінгвістика. Лінгвокультурологія. Міжкультурна комунікація. 7, 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog/2010_7/R3/Taranenko.
- Taranenko O. V., 2010. Semanty`ka amery`kans`ky`x ocinny`x realij, *Naukovy`j visny`k Voly`ns`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`*, ROZDIL III. Etnolingvisty`ka. Lingvokul`turologiya. Mizhkul`turna komunikaciya. 7, [Elektronny`j resurs] Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog/2010_7/R3/Taranenko.
11. Hatim Basil, Munday Jeremy, 2004, Translation: an advanced resource book. – London and New York, Routledge, 394 p.
12. Korunets I. V., 2001, Theory and practice of translation, Vinnytsya, Nova Knyha Publishers, 448 p.

13. Пугина Е. Ю. Ориентализмы в английском художественном тексте как проблема межъязыковой передачи (на материале так называемых «восточных реалий») / Е.Ю. Пугина // Вестник Московского государственного областного университета. Лингвистика – Москва : Изд. МГОУ, 2009. – № 2 – С. 167–172.
- Pugina E. Yu., 2009, Orientalizmyi v angliyskom hudozhestvennom tekste kak problema mezh'yazykovoy peredachi (na materiale tak nazyivaemyih «vostochnyih realiy»), *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Lingvistika*, Moscow, Izd. MGOU, # 2, P. 167–172.
14. Робін Гуд / Ч. Вільсон, Дж. Макспедден. Айвенго: роман / В. Скотт, [пер. І. Базилянська]. – Київ : Школа, 2011. – 528 с.
- Robin Gud / Ch. Vil'son, Dzh. Makspedden, 2011, *Ajvengo: roman*, [per. I. Bazyl'jans'ka], Ky`yiv, Shkola, 528 p.
15. Robin Hood and his Merry Outlaws, 2001, Refold From The old ballads by G. Walker McSpadden and Charles Wilson, London, 320 p.
16. Соболев Л. Н. О переводе образа образом / Л.Н. Соболев // Вопросы художественного перевода. – Москва : Советский писатель, 1955. – С. 270–290.
- Sobolev L. N., 1955, O perevode obraza obrazom, *Voprosyi hudozhestvennogo perevoda*, Moscow, Sovetskiy pisatel, P. 270–290

Дата надходження рукопису 21.11.2015 р.

Objective: *The present article is aimed to develop scientifically grounded guidelines for the definition of the concept “reality” and classification methods of translation of realities; installation and detection of functionally-pragmatic factors of using realities in work of art and comparing the level of conformity of connotative nationally-marked information in translation.*

Methods. *The research outlines output theoretical positions and sums up the results of previous researches of concept “reality” in translation aspects; existing classifications and translation ways of realities were given in this research.*

Scientific results: *perfection and concretization of conceptual device of translation, systematization of approaches for studying the concept “reality” and features of translations of realities which can be used in next researches linked with theory and practice of translation.*

Scientific originality *lies in complex research of methods of installation of realities in English-Ukrainian translations of work of art; specification of factors which affect on the translation of realities; the detection of translation methods and means of realities considering their contextually-occasional use.*

Practical value *predicts the usage of it's results for the further solutions of practical problems of translation, in the development of questions and the practice of translation, with the research of translation genres and comparing stylistics.*

Keywords: *reality, classification of translation methods of realities, means of reproduction of realities, contextually-occasional usage.*

Цель. *Целью работы является определение понятия «реалия» и классификаций способов перевода реалий; установление и выявление функционально-прагматических факторов использования реалий в художественном произведении и сравнении уровня соответствия передачи конотативной национально-маркированной информации в переводе.*

Методика. *Работа определяет исходные теоретические позиции и обобщает результаты предыдущих исследований понятия «реалия» в переводоведческом аспекте; приводятся существующие классификации и способы перевода реалий.*

Результаты. *Совершенствование и конкретизация понятийного аппарата переводоведения, систематизация подходов к изучению понятия «реалия» и особенностям перевода реалий, может использоваться в дальнейших исследованиях по теории и практике перевода.*

Научная новизна *заключается в комплексном исследовании средств воспроизведения реалии в англо-украинских переводах художественного текста; уточнении факторов, влияющих на перевод реалий; выявлении способов и средств перевода реалий с учетом их контекстуально-ситуативного употребления.*

Практическая значимость предусматривает использование его результатов для дальнейшего решения практических проблем перевода, в разработке вопросов и практики перевода, при исследовании жанров перевода, сравнительной стилистики.

Ключевые слова: реалия, классификация способов перевода реалий, средства воспроизведения реалии, контекстуально-ситуативное употребление.

УДК 81'373.612.2:339.138

Шапран Д.П.,
кандидат філологічних наук, доцент

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: shaprand@yandex.ru

ФУНКЦИОНАЛЬНО-КОГНИТИВНИ АСПЕКТИ МЕТАФОРИ В ТЕРМІНОЛОГІЇ МАРКЕТИНГУ

Shapran D.P.,
Candidate of Philological Science,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and
Trade named after Mykhailo Tygan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: shaprand@yandex.ru

FUNCTIONAL AND COGNITIVE ASPECTS OF METAPHOR IN THE MARKETING TERMINOLOGY

Мета статті: окреслити теоретичні та методологічні аспекти дослідження термінологічної метафори; дослідити різні підходи до класифікації метафоричних термінів, з'ясувати механізми метафоричного термінотворення та типи метафор у маркетинговій термінології, визначити їх потенціал у розбудові терміносистеми маркетингу.

Методика: використовуються методи дескриптивного, кількісного і дефінітивного аналізу, комплексна когнітивно-дискурсивна методика, що включає моделювання з наступним семантико-когнітивним аналізом.

Результати дослідження: аналізуються й узагальнюються останні досягнення науковців щодо вивчення метафори як вербалізованого способу сприйняття і усвідомлення світу, як універсального пізнавального механізму, зокрема розглядаються різні типологічні підходи до класифікації когнітивних метафор. Досліджуються когнітивні аспекти термінотворення, дається аналіз з позицій когнітивної лінгвістики механізмів метафоричної номінації в галузевій термінології маркетингу. Встановлюється зумовленість специфіки метафоричної номінації в маркетинговій термінології іманентними особливостями маркетингової концептосфери. Виділяються і досліджуються різні типи метафор за характером інтеграції донорського і реципієнтного доменів, зокрема структурний, дифузний, геїтальтний як найбільш репрезентативні в терміносистемі маркетингу.

Наукова новизна: у статті, яка є продовженням циклу публікацій автора з дослідження української маркетингової термінології, вперше термінологічний корпус останньої досліджується в аспекті концептуальної метафоризації.

Практичне застосування розглянутого підходу до аналізу механізмів когнітивної метафори у сфері маркетингу полягає в можливому використанні цього способу термінологічної номінації для свідомого термінотворення, для розширення знакових ресурсів концептосфери маркетингу як відносно молодій науки, що перебуває в процесі постійного розвитку і поповнення новими поняттями.

Ключові слова: термінологія, термінологічна номінація, когнітивістика, концептуальна метафора, геїтальт, маркетинг.

Постановка проблеми. Аналізуючи особливості сучасного етапу розвитку слов'янського термінознавства (кінець ХХ (90-ті рр.) – початок ХХІ ст.), дослідники